

Hospiteer en leer

Werkgroep Vademecum zorg VVKBaO

Scholen hebben heel wat professionaliteit in huis. Tijdens personeelsvergaderingen of andere vormen van formeel of informeel overleg wisselt het leerkrachtenteam informatie uit. Maar het lesgeven zelf blijft vaak achter gesloten deuren plaatsvinden. Een klasdeur openzetten in het kader van professionalisering is nog niet overal ingeburgerd. Dat is jammer, want het is net van elkaar dat leerkrachten veel kunnen opsteken. Via hospiteren kunnen scholen de deskundigheid die ze in huis hebben, benutten zonder daarbij extra middelen te investeren.

In dit artikel gaan we na wat hospiteren precies is, waarom we er als mogelijke vorm van professionalisering voor kunnen kiezen, aan welke voorwaarden hospiteren moet voldoen en welke stappen we in een hospiteertraject onderscheiden.

Wat is hospiteren?

Hospiteren is een krachtige en authentieke vorm van werkplekleren die in zijn eenvoud heel doeltreffend kan zijn. Je stelt als leerkracht je klas open en ontvangt een collega, of je bent zelf te gast bij een collega. Omdat je samen met én van collega's leert, spreken we van een professionele leergemeenschap. Je focust immers op leercompetenties in de eigen organisatie. De eigen onderwijspraktijk is daarbij voorwerp van onderzoek.

Professionaliseren door hospiteren

Scholen hebben steeds meer autonomie en dragen daardoor ook meer zelf de verantwoordelijkheid voor hun kwaliteit. Je kunt die kwaliteit verhogen door te professionaliseren. Hospiteren is één van de vormen van professionaliseren. Leerkrachten versterken hun onderwijspraktijk en verbreden en verruimen hun onderwijsopvattingen. Vaak wordt over het hoofd gezien dat op de werkplek zelf ook geleerd kan worden. Op school is expertise aanwezig die je kunt benutten.

Wetenschappelijk onderzoek heeft meermaals de waarde van hospiteren voor het professionaliseren van leerkrachten bewezen. Er wordt wel steeds verwezen naar een aantal voorwaarden die een school in acht moet nemen vóór je van een effectieve professionaliseringspraktijk kunt spreken.

Voorwaarden voor hospiteren

Hospiteren dient op verschillende niveaus aan enkele voorwaarden te voldoen. We bekijken die vanuit de krachtige leeromgeving.

Positief en veilig leerklimaat

Hospiteren is pas zinvol wanneer er een veilig leerklimaat is waarbinnen leerkrachten zich ervoor willen openstellen. Dat houdt in dat je wilt reflecteren over je eigen professionele deskundigheid. Je mag experimenteren en eruit leren. In de school moet een cultuur van overleg en samenwerken aanwezig zijn. Dat maakt het gemakkelijker om een hospiteertraject te starten.

Daarnaast moet het team geloven in het belang van hospiteren en bereid zijn om er tijd en energie in te steken.

Betekenisvol leren

Hospiteren betekent niet dat je vrijblijvend binnenkijkt bij een collega. Vooraleer je een hospiteerbeurt start, formuleer je een doel: wat wil ik daar gaan leren? Hospiteren is dus een doelgerichte activiteit en mag niet als controlerend ervaren worden. Belangrijk daarbij is dat het team hospiteren ziet als een middel om betekenisvol te leren. Zowel het team als de directeur moeten de visie van de school delen. Het professionaliseren van de leerkracht is gericht op het leren van de leerlingen.

Rijke ondersteuning en interactie

Het is belangrijk dat de schoolleiding hospiteren faciliteert en stimuleert. Een visie alleen is niet voldoende. Een leerkracht moet klasvrij gemaakt worden op het moment dat hij een bezoek brengt en er moet ook tijd zijn voor de nabespreking. Dat vraagt wat organisatie. Hospiteren heeft het meeste effect als de directeur het professionaliseren van zijn leerkrachten opvolgt in het kader van loopbaanbegeleiding.

Hospiteren is pas zinvol als er een veilig leerklimaat is waarbinnen leerkrachten zich ervoor willen openstellen.

Stappen in het hospiteerproces

Een hospiteertraject bestaat uit verschillende stappen. De eerste stap is het stellen van de waarom-vraag. Vervolgens komt de wat-vraag aan bod. De derde stap omvat het eigenlijke klasbezoek. De vierde stap ten slotte, bestaat uit de terugkoppeling.

Stap 1 – Waarom-vraag

In de eerste stap wordt de waarom-vraag beantwoord: Waarom kies ik voor hospiteren? De antwoorden op die vraag kunnen uiteenlopend zijn. Hospiteren kan vertrekken vanuit een nood van een schoolteam in functie van de gekozen prioriteiten of vanuit een specifieke vraag van een leerkracht (“Hoe organiseer je het onthaalmoment” of “Hoe doe jij aan hoekenwerk?”). Ook kan een gevolgde nascholing, functioneringsgesprek of klasbezoek aanleiding voor een hospiteertraject zijn.

Stap 2 – Wat-vraag

In de tweede stap komt de wat-vraag aan bod. Hospiteren start niet uit het ijlle, maar vertrekt vanuit een leervraag. Die vraag kan zowel door de bezoeker als door de ontvangende leerkracht geformuleerd worden.

Er zijn verschillende soorten vragen. Een eerste vraag die een leerkracht kan stellen, is een **persoonlijke leervraag**. Een leervraag kan vertrekken vanuit de individuele leerkracht en is het best heel concreet. Vooraf gaat de bezoeker leerkracht na wat hij zelf verwacht van het bezoek en wat hij precies te weten wil komen. Zo wordt de vraag verhelderd. Die vraagverheldering gebeurt in overleg om elkaars verwachtingen af te stemmen. Om

dat bezoek op een gestructureerde en doelgerichte wijze voor te bereiden, kun je een kijkwijzer gebruiken. Afhankelijk van welke noden de leerkracht heeft, formuleert hij een drietal vragen:

- Wat wil ik leren?
- Hoe krijg ik hier zicht op?
- Wat betekent het voor het leren van de kinderen?
- ...

Die vragen dienen als persoonlijke ‘kijkwijzer’ om de aandacht tijdens het hospiteren te richten. Bestaande kijkwijzers kunnen inspiratie bieden bij het formuleren van de vragen.

Praktijkvoorbeeld

Juf Mieke geeft les in het vierde leerjaar en volgde een nascholing over het werken in hoeken. De nascholing gaf Mieke heel veel leuke ideeën en praktische handvatten. Ze wil er zeker mee verder in haar eigen klaspraktijk. Toch voelt ze zich nog onzeker over de praktische uitwerking. Meester Ludwig heeft het hoekenwerk al enkele jaren onder de knie en is er heel enthousiast over. Juf Mieke spreekt met hem af dat ze eens een kijkje mag komen nemen in zijn klas wanneer hij aan het werk is. Vooraf denkt juf Mieke na: Wat wil ik leren? Ze wil graag weten welke afspraken meester Ludwig gemaakt heeft met zijn

▷▷▷ leerlingen en hoe hij ervoor zorgt dat ze die afspraken ook naleven. Een tweede vraag die ze zich stelt, is hoe ze er zicht op zal krijgen. Zit ze het best achteraan? Begeleidt ze mee? Stelt ze vragen aan de kinderen? Ten slotte vraagt ze zich af wat die werkvorm betekent voor het leren van de kinderen en hoe ze dat te weten kan komen. Hoe bouwt meester Ludwig bijvoorbeeld differentiatie in tijdens hoekenwerk?

Een leervraag kan ook geformuleerd worden **vanuit het team** of vanuit de prioriteiten van de school. Die vraag kan onder meer gaan over de didactiek, aanpak, doorstroming, leerlijnen, gezamenlijke gerichtheid of zorgnoden van bepaalde leerlingen.

Praktijkvoorbeeld

Een school wil haar leesdidactiek onder de loep nemen. Uit de interdiocesane proeven van het vierde en het zesde leerjaar bleek dat de resultaten immers onder de referentiegroep liggen. De school gaat na wat ze anders en beter kan doen. De pedagogisch begeleider geeft input rond een leesrijk klasklimaat in de basisschool. De leerkrachten werken samen een aantal functionele leestaken uit. De leerkrachten van de eerste graad gaan hospiteren in de kleuterklas om te kijken op welke manier ze daar met boeken omgaan. Vanuit de input van de pedagogisch begeleider beslissen ze om de nieuw uitgewerkte leesactiviteiten bij elkaar te hospiteren. Ze focussen op niveauverschillen en het aanbieden van extra leesken-
sensen.

Een vraag naar feedback is een derde mogelijke vraag om een hospiteertraject te starten. Die vraag wordt, in tegenstelling tot de leervraag, geformuleerd door de ontvangende leerkracht.

Praktijkvoorbeeld

Meester Johnny vraagt aan juf Marijke of ze wil komen kijken hoe hij zelfstandigheid en zelfsturing gedifferentieerd aanpakt in zijn klas. Uit de kijkwijzer 'Leerkrachtvaardigheden' van het Vademecum zorg selecteert hij deel 5.5.1.c als persoonlijke focus. Achteraf bespreken ze samen hun bevindingen. Juf Marijke was onder de indruk van de open en denkstimulerende vragen die meester Johnny aan zijn leerlingen stelde. Ook zij stak er dus heel wat van op!

Een vierde uitgangspunt is **vertrekken vanuit sterktes**: "Wat wil jij als ontvangende leerkracht tonen, wat zijn jouw sterktes?" Geïnteresseerde collega's kunnen dan komen kijken. Die in-
steek kan een eerste, laagdrempelige aanzet tot hospiteren zijn.

Bij alle vormen van hospiteren is het belangrijk dat vóór aanvang van het bezoek de bezoekende en de ontvangende leerkracht duidelijk afspreken naar welke aspecten van het klasgebeuren gekeken zal worden. Op die manier groeit er vertrouwen. De leervragen worden samen overlopen en verhelderd.

Stap 3 – Klasbezoek

De derde stap is het eigenlijke klasbezoek. Tijdens het klasbezoek is de bezoekende leerkracht iemand die vanuit zijn leervragen de praktijk observeert.

Stap 4 – Terugkoppeling

In de vierde stap wordt tijd genomen voor terugkoppeling. De hospiteerpartners gaan samen zitten en overlopen de klasactiviteit aan de hand van de leervragen. Ze gaan na in hoeverre de leervragen beantwoord werden. Ze bespreken hoe de antwoorden op de leervragen vertaald kunnen worden naar de eigen praktijk. Via dialoog en reflectie doen beide leerkrachten ook aan een vorm van zelfevaluatie waarbij ze hun eigen leerproces in kaart brengen. Dat alles gebeurt met het oog op het verbeteren van het leren van leerlingen. Voorzie voor die stap voldoende tijd.

Indien de hospiteerbeurt niet of onvoldoende tegemoet kwam aan de leervragen, wordt gezocht naar een andere manier om op die leervragen een antwoord te bieden. Uit de hospiteerbeurt kunnen ook nieuwe leervragen ontstaan.

Stap 5 – Toepassen in de eigen praktijk

De leerkracht engageert zich om het geleerde te implementeren in de eigen praktijk. Hij kan daarbij ondersteund worden door de hospiteerpartner of een andere collega. Het geleerde kan een element van het functioneringsgesprek zijn.

Valkuilen en voordelen van hospiteren

Valkuilen

Het is moeilijk om observatie los te koppelen van de eigen interpretatie en evaluatie. Leerkrachten zien altijd sterktes en zwaktes bij elkaar. Daarnaast is het niet eenvoudig om op gelijkwaardige basis te hospiteren. Zeker niet als één van beide hospiteerpartners meer expertise heeft. De bespreking van de hospiteerbeurt kan als negatieve feedback ervaren worden. Dat kun je vermijden door te focussen op de leervragen.

Kijkwijzers kunnen voor afleiding zorgen tijdens het observeren. Daarom moeten de leervragen steeds afgestemd zijn op de specifieke activiteit die men gaat observeren. Daarnaast moet de leervraag ook concreet en afgebakend zijn. Iedere stap van het hospiteerproces dient voldoende aandacht te krijgen. In het gebruik van een uitgebreide kijkwijzer schuilt het gevaar dat je er niet van loskomt en de praktijk te weinig observeert.

Voordelen

Hospiteren draagt bij tot de individuele professionalisering van de leerkrachten. De beide hospiteerpartners verrijken hun eigen praktijk en delen praktijkervaringen. Er worden nieuwe ideeën en perspectieven op onderwijsactiviteiten gedeeld. Je leert als leerkracht kritisch naar je eigen praktijk kijken. Je handelingsbekwaamheid verhoogt en je didactische vaardigheden verster-

ken. Je wordt je bewust van je eigen groeiproces en leert er fier op zijn.

Daarnaast heeft hospiteren ook een positieve invloed op het team. Je voelt je als leerkracht minder geïsoleerd en meer deel van het team als professionele leergemeenschap. Ook worden de professionele relaties opener, wat de verbondenheid binnen het team ten goede komt.

Hospiteren in de praktijk

Dit artikel is geschreven voor directeurs en leerkrachten die samen de weg van het hospiteren willen inslaan. Meer ondersteuning vind je in de visietekst *Hospiteer en leer* op onze website. We ronden af met enkele praktijkvoorbeelden.

Vóór aanvang van het bezoek spreken de leerkrachten duidelijk af welke aspecten van het klasgebeuren in de kijker staan.

Juf Lies en juf Sarah van de derde kleuterklas hospiteren bij hun collega's van het eerste leerjaar en omgekeerd. Zo werken ze aan de brug tussen het kleuter- en lager onderwijs. De leerkrachten kijken naar het verschil en de gelijkenis in: dagindeling, verloop, klasschikking, klasafspraken, didactiek (werkvormen, opbouw activiteiten, structuur,...) en de wijze van interactie tussen leerkracht en leerling, en leerlingen onderling. Die bespreking is voor de leerkrachten de aanzet om in het eerste leerjaar meer keuzeactiviteiten aan te bieden met een gelijkaardig keuzebord.

Tijdens een netwerkdag raakt juf Hilde aan de praat met pedagogisch begeleider Griet. Juf Hilde heeft wat moeite met het organiseren van het onthaalmoment in haar erg diverse tweede kleuterklasje. Griet bespreekt dat op een teamoverleg van de pedagogische begeleidingsdienst. Een collega-begeleider spreekt meester Lieven, een ervaren en gedreven kleuterleider uit een andere school aan. Hij weet op een natuurlijke wijze bij het onthaal met diversiteit om te gaan. Meester Lieven nodigt juf Hilde uit om in zijn klasje een dag te komen hospiteren.

MEER INFO

Meer informatie over hospiteren vind je in de visietekst *Hospiteer en leer* (www.vvkbao.be > inloggen > schoolbeleid > GOK- en zorgbeleid > visie en aandachtspunten).

De kijkwijzers rond leerkrachtvaardigheden (5.5) en krachtige leeromgevingen (5.6) uit het *Vademecum zorg* (www.vvkbao.be > inloggen > schoolbeleid > GOK- en zorgbeleid > modellen), kunnen je helpen.